

Et kirkepolitisk brev fra J. Oskar Andersen

Af P. G. Lindhardt

Jacob Appel (1866-1931) var leder af Askov højskole og i to perioder medlem af venstreregeringer: 1910-13 var han kultusminister, 1920-24 undervisningsminister og 1922-24 tillige kirkeminister. Han ansås almindeligt for, kirkepolitisk set, at stå til venstre for J. C. Christensen og for at sympatisere med Det radikale Venstres synspunkter; han arbejdede i sin første ministerperiode på at realisere »den tålsomme folkekirke», d.v.s. en legal omdannelse af den evangelisk-lutherske bekendelseskirke til en »borgerlig indretning», men måtte, uden begejstring, gennemføre menighedsrådsloven af 1912; i den sidste periode havde han til opgave at få J. C. Christensens kirkelove af 30. juni 1922 til at fungere.

Appels righoldige og værdifulde privatarkiv findes i Rigsarkivet, men en lille gruppe papirer er, uvist hvordan, endt på Jaruplund højskole i Sydslesvig, hvorfra de er kommet mig i hænde – for snarest at overgå til Rigsarkivet. Mellem disse dokumenter – bl.a. om den såkaldte anden Askov-adresse af 1915 – findes nedenstående brev fra professor *J. Oskar Andersen* (1866-1959), der siden 1918 var Det konservative Folkepartis kirkelige ordfører i folketinget og havde sat megen kraft ind på at få kirkelovene af 1922 gennemført [*J. Oskar Andersen: Kirkelovene og deres Forhistorie, fortroligt tryk, august 1922*]; han fortsatte energisk arbejdet for en kirkeforfatning, der ikke betød adskillelse af kirke og stat, men opretholdelse af den bestående ordning med sikring af kirkens suverænitet i såkaldt »indre sager». Herunder håbede han på samarbejde med Socialdemokratiet, og da oppositionen (minus Det radikale Venstre) tvang Venstres regering til en lov om et kirkeligt udvalg »angaaende Forholdet mellem Staten og Folkekirken» (7. marts 1928) blev J. Oskar Andersen selvsagt medlem, valgt af rigsdagen, og Appel valgtes – af menighedsrådene – til at repræsentere grundtvigske synspunkter; de kom også begge ind i det underudvalg der – efter 28 møders principdebat – nedsattes vedrørende folkekirkens styre (8/2-1929), men samtidig

ramtes Appel af en hjerneblødning og kom så at sige ikke til at fungere i udvalget.

J. Oskar Andersens brev er skrevet umiddelbart efter begyndelsen af generaldebatten i efteråret 1928 og på baggrund af det allerede i første møde fremsatte paradeforslag, som Socialdemokratiet stillede om adskillelse af kirke og stat; det står ikke klart hvorfor J. Oskar Andersen ventede snart at se Appel som kirkeminister, men som helhed giver brevet et godt indtryk af hans kirkepolitiske program, forsigtige fremgangsmåde og arbejde bag kulisserne for at vinde støtte for sin sag.

Vedrørende det kirkelige udvalg, se Betænkning afgivet af det i Henhold til Lov af 7. Marts 1928 nedsatte Udvalg angaaende Forholdet mellem Staten og Folkekirken, 1940, især p. 1, 38ff. samt i Bilagene: Aktstykke nr. 1, 14 og 15.

Brevets efterskrift hentyder til at J. Oskar Andersen var officiel opponent ved Bjørn Kornerups disputats.

Rathsacksvej 5, 5/10 28.

Kære Ex-minister og antagelig snart-Minister?

Jeg har tænkt frem og tilbage m. H. til Nyttens og Betimeligheden af allerede paa nærværende Tid at fremsætte Forslag. Hidtil har jeg kun udarbejdet nogle »Retningslinier» i nummererede Punkter til Gavn og Paamindelse for mig selv. Ingen har set dem endnu, og overhovedet har der, siden vort Aabningsmøde, ikke været nogen Lejlighed for mig til Forhandling med andre. Skulde jeg derfor paa Grundlag af disse »Punkter» fremsætte bestemte Forslag — hvad der forholdsvis hurtigt kunde gøres — vilde det blive et *rent privat* Forslag fra min Side. Men dette maa jeg dog efter nærmere Overvejelse mene, vilde være uheldigt for Sagen — ti jeg ønsker jo *Resultater*.

Overhovedet kom det jo som en Overrumpling for mig, at der allerede paa vort 1. Møde fremsattes udarbejdede Forslag fra Soc. Side. Jeg mente, at man først skulde have haft en Generaldebat, der kunde jævne Vej til Forstaaelse af, hvilke forskellige Tanker om Forh. mel. Stat og K., det nuv. Udvalg rummer, og dermed en Vejledning for de eventuelle Grupper, der kunde tænkes at ville stille Forslag.

Som det nu er med det foreliggende Forslag mener jeg, at det

naturligste vil være, at vi begynder de forestaaende fem Møder med en alm. Debat, der gaaer ud fra, at *denne* »Adskillelse» er det yderste, der praktisk talt har realpolitisk Betydning i Øjeblikket. Yderligere radikale Forslag vil kun have rent akad. Værdi. Og det er jo en ikke ringe Ting, at man kan regne med dette. Men jeg vil da *ikke* begynde med at stille udarbejdede Forslag.

Hovedtanken i min Opfattelse kender De; den har kun 2 Punkter 1) Overgang af alle Sager vedrørende Kirkens *indre* Anliggender til denne selv 2) en Fastlæggelse af det økonomiske Spørgsmål, saaledes at man ved, hvad Udtrykket »Statsstøtte» i Grl. vil sige, og at Kirkens forhaanden værende Midler, ialt Fald væsentlig, sikres Folkekirken, der iøvrigt finansielt maa sørge for sig selv i Fremtiden.

Min Grundsætning er: saalænge ingen Grundlovsforandring foreligger *eller kan tænkes* gennemført, er det Tidsspilde at tale om andet end, hvad der kan gennemføres *indenfor* de *ved Grl.* stukne Rammer. Men dette vil sige, at den statsstøttede Kirke skal a) virke som Folkekirke: betjene alle, der vil tilhøre den evang-luth. Kirke, og b) fastholde sin konfessionelle Karakter, der ogsaa er givet saa ufravigelig ved, at Kongen skal tilhøre Folkekirken. Og c) at dens Forfatning skal ordnes ved Lov: en Lov skal fastslaa Forholdet mellem Stat, Kirke og dennes Selvstændighedsomraade.

Men bør dette omfatte de to førnævnte Punkter, kommer selvfølgelig Sp. om *Organet* for Kirkens selvstændige Styre paa disse Punkter paa Tale, og maa fastslaaes i den Lov, der er Udtryk for Grl.s Løfteparagrafs Opfyldelse. Men, hvorledes dette Organ skal være, er ialt Fald mig en forholdsvis underordnet Sag. At det maa være bygget paa Menighedsraadenes Basis er givet. — En Række andre Spørgsmaal, hvoraf de vigtigste er: Præsteuddannelse og Præstekaldelse, samt Retten til Kirkerne, har jeg vel ogsaa Ønsker med H. til — men Maaden, hvorpaa disse Sager eventuelt kan ordnes, er jeg meget villig til at forhandle om.

At hele den bestaaende Lovgivning skal fortsat bestaa (da jo Folkekirken fortsat vil bestaa med Ændringer i anførte Retning), er selvsagt; Ændringer i bestaaende Lov vil kun nødvendiggøres, forsaavidt de nævnte Punkter gennemføres, og de *fremtidige* Ændringer, som Folkekirken maatte ønske, maa (forsaavidt de *ikke* angaaer »de indre anliggender»), gennemføres paa sædvanlig

Vis ved Lov. Paa d.a. Side mener jeg, at den danske Kirke bør have samme Ret som den svenske til et absolut Veto paa de Punkter, hvor alm. Lovgivning fremtidig berører Kirkens Forhold, — Jeg vil meget gerne drøfte disse og andre Punkter med Dem, naar vi nu mødes i Kbhvn, men — som sagt — jeg finder ikke, at jeg bør stille Forslag til at begynde med, og jeg tvivler paa, at jeg overhovedet vil stille Forslag, hvis jeg ikke har »en Gruppe» til Støtte for dem. Men om en saadan vil være at finde, ved jeg endnu ikke.

Venlig Hilsen
Deres hengivne
J. Oskar A.

P.S. Doktordisputatsen og et Foredrag, jeg skal holde i Aften, har medvirket til, at jeg først skriver idag.